

вулиць, доріг, тощо (ч. 6 статті 8 проекту). У цьому сенсі виправданою була б більша конкретизація відповідної норми.

Викликає сумніви можливість практичної реалізації положень проекту, що передбачають внесення змін до ч. 3 статті 182 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до яких «при зверненні до адміністративного суду із позовною заявою позивач зобов'язаний додати до позовної заяви доказ надіслання рекомендованим листом з повідомленням про вручення відповідачу – організатору (організаторам) мирного зібрання – копії позовної заяви та доданих до неї документів або доказ особистого їх вручення, а також доказ розміщення копії позовної заяви та доданих документів на своєму офіційному веб-сайті у разі його наявності (з вилученням адрес і номерів засобів зв'язку фізичних осіб)». Враховуючи скороченість граничних термінів подання повідомлення про проведення мирного зібрання, які передбачено статтею 18 проекту (6 або 24 години), цілком можливо є ситуація, коли попри імперативність відповідної норми, орган виконавчої влади, або орган місцевого самоврядування, звертаючись до окружного адміністративного суду із позовною заявою про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, будуть не в змозі фактично надати суду відповідні докази.

Аналогічно, певні складнощі може викликати застосування положень проекту, що передбачають внесення змін до ч. 2 статті 182 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до яких «позовну заяву, яка стосується невизначеного переліку відповідачів, суд залишає без руху відповідно до частини першої статті 108 цього Кодексу», адже очевидно, що в окремих випадках, зокрема відносно спонтанних мирних зібрань, визначення переліку відповідачів може бути істотно ускладненим.

Уявляється, що усунення вказаних недоліків у випадку прийняття проекту повинно лише підвищити ефективність правового захисту свободи мирних зібрань, вільне проведення яких має стати важливим інституційним механізмом подальшого розвитку громадянського суспільства у нашій державі.

В. В. Вснікова,

аспірант кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО СПОРУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Правовий спір – складна конструкція, яка має у своїй структурі безліч елементів. Саме тому правовому аспекту цієї категорії повинен передувати розгляд її з етимологічної, соціологічної, економічної, логічної та філософської точок зору.

Етимологічний аспект. Етимологічне поняття слова “спір” в довідковій літературі пояснюється по різному. Тлумачний словник російської мови за редакцією Д. М. Ушакова визначає спір як взаємне сперечання, словесне (усне чи письмове) змагання, в якому кожна із сторін відстоює власну думку, доводить власну правоту або взаємне домагання (як правило в суді) на володіння чим не будь. За В. І. Далем спір це словесне змагання, усна чи письмова суперечка (дебати), в якій кожна із сторін, спростовуючи думку супротивника, відстоює свою. Схоже визначення міститься в словнику С. І. Ожегова, який також визначає спір за допомогою категорії змагання.

Отже, ми бачимо існування спору в двох значеннях: а) сперечання, змагання, суперечка та, б) домагання, вимагання чого не будь в судовому порядку. При цьому друге значення, очевидно, є похідним від першого. Саме в першому міститься етимологічна сутність поняття спору. Ключовими для визначення спору є такі ознаки, як розбіжність думок, доведення їх до відома протилежної сторони (усно чи письмово) з метою встановлення пріоритетності власної думки всупереч іншим.

Прикметник “правовий” визначає характер іменника “спір” як такий, що пов’язаний з правом, тобто системою норм (правил поведінки) і принципів, встановлених державою як регулятор суспільних відносин.

Соціологічний аспект. Соціологія вивчає спір як явище, що протікає в суспільстві як цілісній системі, в окремих соціальних інститутах, процесах, суспільних групах.

З соціологічної точки зору спір розглядається в рамках категорії соціального конфлікту. На базі галузі знань, присвячених дослідженню цього поняття утворилась самостійна наука про причини, форми, динаміку соціальних конфліктів і шляхи їхнього розв’язання і попередження, яка одержала назву “конфліктологія”.

Отже звернемо увагу на категорію “конфлікт”. З приводу її визначення у відповідній науковій літературі існує кілька думок. Сучасні конфліктологи А. Я. Анцупов і А. І. Шипілов визначають конфлікт як найбільш гострий засіб розв’язання значущих суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, котра полягає в протидії суб’єктів конфлікту, та звичайно супроводжуються негативними емоціями. Соціальним конфліктом є протиборство двох чи кількох суб’єктів, обумовлене протилежністю (несумісністю) інтересів, потреб, систем цінностей або знань, – стверджує В. Н. Кудрявцев.

Специфічну групу утворюють конфлікти, пов’язані з юридичними питаннями. Вчення “юридична конфліктологія” розглядає всі питання конфліктології під кутом зору права: вона вивчає причини, форми і динаміку юридичних конфліктів, у яких беруть участь носії правових відносин – держава, юридичні особи і громадяни, а також сприяє розробці правових методів регулювання конфліктів, включаючи судові процедури та інші засоби, передбачені правом. Юридичний конфлікт, за визначенням В. М. Кудрявцева, це – протиборство суб’єктів права в зв’язку із застосуванням, порушенням або тлумаченням правових норм.

Філософський аспект. З аналізованим нами поняттям пов'язаний розділ філософських знань, присвячених дослідженню категорії “суперечність”. Він має назву “діалектика”.

Термін “діалектика” вперше застосував Сократ, розуміючи під ним мистецтво діалогу, спору спрямоване на досягнення істини шляхом зіткнення думок, що відрізняються одна від одної. Гегель надав діалектиці найбільш розвинену досконалу форму, розширив поняття діалектики, вивів її за рамки руху думки, побачив зіткнення та об'єднання суперечностей в самій дійсності, історії, культурі. Він характеризував діалектику як рушійну силу самого пізнання. В марксистській філософській традиції діалектика визначалась як учення про всезагальний зв'язок і розвиток, що здійснюється через боротьбу протилежних начал.

З урахуванням викладеного, на нашу думку, правовий спір у філософському розумінні є суперечністю, яка виникає між полярно протилежними силами, що уособлюють собою право з одного боку та “не право” – з іншого. В свою чергу це означає, що до категорії “правовий спір” можуть бути застосовні закони діалектики: взаємопроникнення протилежностей, заперечення заперечення та ін.

Економічний аспект. Сьогодні загальноновизнаною є думка про те, що конфлікти в галузі економіки були, є і будуть є неминучим супутником будь-якого сучасного суспільства. Це випливає із сутності ринкової економіки. Економісти кваліфікують її з огляду на наявність таких елементів: свобода підприємництва, приватна власність, вільне ціноутворення, конкуренція і, як доповнення, стимулююча, соціально-гармонізуюча роль держави.

Основною характерною рисою спору з економічної точки зору можна визначити наявність домагань учасників на оволодіння об'єктами спільних інтересів. Це приводить до утворення конкуренції. Її сутністю, головним змістом є економічне суперництво, змагальність, боротьба, протиборство суб'єктів за певні економічні цінності. З урахуванням цього ми доходимо висновку, що конкуренція є економічним втіленням спору, його економічною сутністю.

Логічний аспект. Дослідженню спорів присвячений окремий розділ логіки – теорія аргументації, або, як її називає С. І. Поварнін, теорія спору.

Мета пізнання в науці та практиці – досягнення достовірного, об'єктивно істинного знання для активного впливу на оточуючий світ. Результати наукового та практичного пізнання визнаються істинними, якщо вони пройшли ретельну і всебічну перевірку. В простіших випадках, на сходинці чуттєвого пізнання перевірка суджень здійснюється безпосереднім зверненням до фактичного стану справ. На сходинці абстрактного мислення результати процесу пізнання перевіряють головним чином зіставленням одержаних результатів з іншими, раніше встановленими судженнями. Процедура перевірки знань у цьому разі носить опосередкований характер: істинність суджень встановлюється логічним способом – через опосередкованість іншими судженнями. Така опосередкована

перевірка суджень називається операцією аргументації або спором. Структура спору містить три пов'язані елементи: тезу, аргументи, демонстрацію. Спір – це боротьба думок, підкреслює С. І. Поварнін.

Існує багато думок щодо визначення поняття господарського, міжнародного, трудового, інвестиційного, земельного, цивільно-правового та інших спорів. Усі вони так чи інакше пов'язані з правами і обов'язками сторін, а тому є правовими спорами і їх визначення, по суті, є визначенням спору про право.

Особливістю права соціального забезпечення є те, що дана галузь регулюється величезною кількістю різноманітних нормативно-правових актів, внаслідок чого інститут спору у сфері соціального забезпечення теж характеризується комплексністю (збірністю). Такий стан справ спричиняє неоднозначність підходів до визначення даного поняття, оскільки його нормативно закріплена дефініція на сьогоднішній день відсутня. Крім того, вітчизняна юридична наука приділяє досить мало уваги цій проблемі.

Узагальнюючи наявні на сьогоднішній день точки зору (здебільшого російських науковців) та особисті висновки, слід визначити, що спір у сфері соціального забезпечення – це нерегульована суперечність між сторонами матеріального або процесуального правовідношення щодо питань соціального забезпечення, передана для розгляду та вирішення юрисдикційному органу.

З огляду на усе вищевикладене, необхідно підсумувати, що поняття спору у сфері соціального забезпечення – актуальна теоретична проблема, яка потребує подальших наукових розвідок та ґрунтовніших досліджень.

О. А. Волосенко,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського і трудового права Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ НАПРЯМКІВ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В НАУЦІ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Систему трудового права утворюють норми, які регулюють відносини, що належать до предмета цієї галузі. Такі відносини є неоднорідним, а тому правові норми, що їх регулюють також різні за своєю природою. Саме ця обставина характеризує трудове право як багаторівневу, ієрархічну систему, з відповідною складною структурою. В основу цієї системи покладено особливості предмета трудового права. З поміж інших особливостей не остання роль відводиться принципам трудового права, зокрема принципу єдності та диференціації регу-